Узоқ ЖЎРАҚУЛОВ

ҚОДИРИЙ ВА РОМАН ТАФАККУРИ

ЎЗБЕКИСТОН РЕСПУБЛИКАСИ ОЛИЙ ВА ЎРТА МАХСУС
ТАЪЛИМ ВАЗИРЛИГИ

АЛИШЕР НАВОИЙ НОМИДАГИ ТОШКЕНТ ДАВЛАТ
ЎЗБЕК ТИЛИ ВА АДАБИЁТИ УНИВЕРСИТЕТИ

Узоқ ЖЎРАҚУЛОВ

ҚОДИРИЙ ВА РОМАН ТАФАККУРИ

Монография

Тошкент
"Nurafshon business"
2020

821.512.133.09
83.3(5Ў)

Ж 96 **Жўрақулов, Узоқ.**
Қодирий ва роман тафаккури [Матн] : монография / У. Жўрақулов. – Тошкент: "Nurafshon business", 2020. – 104 б.

ISBN 978-9943-6686-8-3

УЎК: 821.512.133.09
КБК: 83.3(5Ў)

Ушбу монографик тадқиқот ўзбек романи асосчиси Абдулла Қодирийнинг "Ўткан кунлар" романини назарий планда ўрганишга бағишланган. Тадқиқотда роман жанри генезиси, бадиий-тарихий шаклланиш омиллари, сюжети, композицияси, образлар тизими, романдаги портрет ва характер, тил ва услуб муаммолари "Ўткан кунлар" романи контекстида талқин қилинган. Абдулла Қодирий романининг ўзбек халқ оғзаки бадиий ижодиёти, мумтоз поэтика ва жаҳон романчилиги билан муносабати хусусида фикр юритилган.

Монография филолог мутахассислар, таянч докторантлар, филология, эстетика, фалсафа, журналистика, социология, санъатшунослик факультетларининг магистратура, бакалавриат босқичи талабалари, ёзувчи, шоир, драматурглар, шунингдек, бадиий адабиёт масалаларига қизиққан барча тоифадаги ўқувчилар учун мўлжалланган.

Масъул муҳаррир:
Шуҳрат Сирожиддинов, *филология фанлари доктори, профессор*

Тақризчилар:
Нурбой Жабборов, *филология фанлари доктори, профессор*
Сувон Мелиев, *филология фанлари доктори*

Монография Алишер Навоий номидаги Тошкент давлат ўзбек тили ва адабиёти университети Илмий-техник кенгаши томонидан (2020 йил 24 октябрдаги (зоом, масофавий) мажлиси йиғилишининг 4-баённомасига асосан) нашрга тавсия этилган.

ISBN 978-9943-6686-8-3
© Узоқ Жўрақулов, 2020
© Nurafshon business, 2020

ҚОДИРИЙ МАСЛАГИ

(Кириш)

Тақдир қалами миллий тарихимиз саҳифаларини минглаб буюкларга маскан бўлиш шарафи билан безагани рост. Самарқанд, Хоразм, Бухоро, Насаф, Термиз, Тошкент каби жаҳоншумул маданият бешикларини бир лаҳза истисно қилиб турилганда ҳам, ўнлаб туманлар, юзлаб қишлоқларда мафдун авлиё зотлар, мутафаккирлар, қалам аҳилларининг ҳад-ҳисобини ҳалигача аниқ билмаймиз. Билганларимизни-да ёлчитиб ўрганмаганмиз. Ушбу таънаомуз хулосанинг биргина мисоли қодирийшунослик десам, бошимга эътироз тошлари ёғилиши тайин...

Ишонмасангиз, исталган кутубхона ёки адабиёт сайтига киринг. Абдулла Қодирий ҳақидаги манбаларни сўраштиринг. Лак-лак китоблар сафига дуч келасиз. Уларда адиб таржимаи ҳолидан тортиб, ижод йўли, асарлари тарихи, талқини, ўрганилиши масалалари ва ҳоказоларга оид маълумотларни топасиз. "Отам ҳақида", "Қодирийнинг сўнгги кунлари", "Қатлнома", "37-хонадон" сингари самимий хотиралар, ҳужжатли талқинларни ўқиб ҳаяжонга бериласиз, "Улкан адиб сабоқлари", "Абдулла Қодирийнинг тасвирлаш санъати", "Қодирий – эрксизлик қурбони", "Қодирийнинг сўнгги илтижоси", "Бир ишқ, ҳам чин бир ишқ" каби илмий-адабий талқинларни ўқиб, адиб ижодидан бирмунча баҳраварлик туясиз. Аммо яна ва яна нималарнидир излайсиз. Излайсиз-у тополмайсиз, уюм-уюм қоғозлар лабиринти аро беҳуда санғийсиз. Буюклар ҳақида ҳам кўп, ҳам хўб ёзмоқ лозимлигини туйқус англайсиз. Буюкларга тамасиз хизмат лозимлигини ҳис этасиз.

Зотан, "аруси даҳр" чегараларини тарк этган зотлар тамасиз хизматга, дуо ва эҳсонга муҳтож. Уларга бошқа ҳеч нарса лозим эмас: яккаш эҳсон карвонига юкланган дуо, тама илин-

МУНДАРИЖА

ҚОДИРИЙ МАСЛАГИ *(Кириш)* 3
БИРИНЧИ ЎЗБЕК РОМАНИ – "ЎТКАН КУНЛАР" 8
Муқаддима 8
1. Роман маърифати 8
2. Жаҳон романчилиги ва "Ўткан кунлар" 10
3. Роман сюжети 11
4. Романда образлар системаси 25
5. Романда портрет ва характер 55
6. Романнинг хронотоп тизими 62
7. Романнинг тили 72
"ХАМСА" ВА "ЎТКАН КУНЛАР" 75
"ЎТКАН КУНЛАР"ДАГИ МАКТУБЛАР ҲАҚИДА 84
ЎЗБЕК ОЙИМ НЕГА "ОҒМА"? 92
ХУЛОСА 99
ФОЙДАЛАНИЛГАН АДАБИЁТЛАР 102

Муҳаррир:
М. Нуриддинова

Мусаҳҳиҳа:
Н. Бозорбоева

Тех. муҳаррир:
И. Саидов

Теришга 2020 йил 16 ноябрда берилди.
Босишга 2020 йил 25 ноябрда рухсат этилди.
Қоғоз бичими 60x84 $^{1}/_{16}$. Офсет қоғози.
"Cambria" гарнитураси. Нашр босма табоғи 6,04.
Адади: 500 нусха. 8-сонли буюртма.

"Nurafshon business" матбаа бўлимида нашр этилди.
100077, Тошкент шаҳри, Мустақиллик шоҳкўчаси, 38-уй.